

Цепкало Т.О. Міфологема місяця в романі Валерія Шевчука «Око прірви» // Поетика художнього тексту. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Херсон, 18-19 травня 2018 року) / Херс. держ. ун-т. – Херсон : ХДУ, 2018. – С.101-103.

Цепкало Тетяна

м. Херсон

tetiana_tsepka@gmail.com

МІФОЛОГЕМА МІСЯЦЯ В РОМАНІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА «ОКО ПІРВИ»

Ключові слова: *символ, архетипний образ, міфологема місяця, міфопоетика, світогляд.*

Реалізація міфологеми місяця в романі В. Шевчука «Око Прірви» підпорядкована міфологічній традиції українського народу. За Р. Марківим, міфологема розуміється як «генетично чи типологічно співвідносний з міфом сюжет, мотив чи образ й асоційовані з ним уявлення безвідносно до інших форм суспільної свідомості (мистецтва, релігії, науки), й стосовно лише самого міфу» [3, с. 38]. Міфокритики вважають, що структурні та змістовні елементи міфу можна віднайти в будь-якому художньому творі.

Відповідно до традиційних уявлень прадавніх слов'ян всевидоче око співвідносилось із сонцем, а інколи також із місяцем: «У багатьох народів світу верховний Бог уявлявся в людській подобі і символізував собою дихаюче бурями грозове небо, з висоти якого Сонце, ніби велетенське всесвітнє Око, оглядає землю» [2, с. 98]. Око Прірви в однойменному романі В. Шевчука на етноментальному рівні сприймається головним персонажем, каліграфом Михайлом Василевичем, як жахне видиво, яке «ніби напнутий лук зі стрілою, котра щомиті може із тятиви зірватися і зі свистом полетіти в моє серце» [5, с. 4], як смерть – «міст між життям та вічністю; воно – моє серце, що жене все повільніше й повільніше кров по тілові, і та кров зупиняє свій біг і стає холодцем» [5, с. 4]. Обидва небесних світила віддавна вважались очима

Бога: «божество у вигляді Всевидючого Ока із сонячними променями навкруги, яке увійшло у церковну символіку в середні віки і утрималось до сьогодення часу, було відоме ще давнім індійцям. Другим оком Бога вважається Місяць» [2, с. 98]. Відтак, оповідач, який переживає внутрішню деперсоналізацію, відчуває безперервне стеження за власними діями і думками вищої сили, Ока Прірви: *«воно є місяцем серед ночі, що розсипає проміння, і кожен промінь ніби ота стріла; воно і сонце серед дня, що пронизує моє бідолашне тіло золотими списками; воно – вистежувач моїх справ і дій, бо пливе за мною, чатуючи кожен крок»* [5, с. 4]. Жах, що наповнює внутрішнє«Я» персонажів роману, об'єктивується у всевітньому масштабі, передається читачеві, тому що, за Л. Тарнашинською, «несе в собі одвічний неперебутній потяг людини до несвідомого, незбагненого, ірраціонального» [4, с. 293].

Сутність Ока Прірви як релігійного явища в романі В. Шевчука можна зрозуміти з проповіді святого Микити: *«Смерть любіть, діти мої, не життя, не думайте, як вижити й напоїти своє тіло, бо воно нам ворог, а смерть – благодійниця ваша, коли є провідником вашим по вузькій стежці через Око Прірви, бо той, хто любить світ, а не Бога, пожирається тим Оком і ніколи на обітований берег не перейде (...)Прірву, де і сонце – тьма, і при місяці – пагуба»*[5, с. 126]. Підсилюючи таким чином страх каліграфа Василевича, духовник розділяє любов людини до Бога і до навколишнього світу, підтверджуючи абсурдність примарної внутрішньої кризи головного героя. Водночас в цих рядках на підтекстовому рівні прочитується філософська позиція про прийняття світу таким, який він є, адже відчуття жаху перед Всевидячим Оком заважає реально сприймати дійсність та жити повноцінним життям. Можна сонце сприймати тьмою, а місяць – пагубою, але людина повинна знайти вихід із внутрішньої фортеці та позбавитися кризового стану, щоб мати змогу розвиватися, творити, рухатися вперед.

Підтвердженням нашого припущення є роздуми Михайла Василевича про світлоносність та темрявоносність людей: *«у кожного з нас своя темрява, але*

кожен із нас не без світла – в одного більше світла, в іншого – тьми, бо й день не без затінків і темних закапелків, а ніч не без світла: свічки, місяця, зір, світляків – усе це речі прості» [5, с. 67]. Можемо розуміти таке твердження як віру в світле начало людської душі, навіть якщо воно невидиме, адже кожній темряві притаманні свої джерела сяйва. Місяць – це «нічне Око Боже. Він – наймогутніше світло в нічній темряві. Тому є символом світла в п'їтьмі» [1, с. 346]. Таким чином, оповідач стирає межу між бінарною опозицією добро – зло, віднаходить біле в чорному, позитивне в негативному. А тому тут можна говорити про віру головного героя в себе та в свої сили.

Отже, Око Прірви в однойменному романі В. Шевчука постає в образах денного та нічного світил. Міфологема місяця відображена відповідно до праслов'янських уявлень та християнських вірувань. За допомогою лунарного образу у творі віддзеркалюються філософські погляди автора та прочитується підтекстова символіка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багнюк А. Символи українства. Художньо-інформаційний довідник / А.Л. Багнюк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 512 с.
2. Войтович В. Українська міфологія / В.М. Войтович. – Вид. 2-ге, стереотип. – К. : Либідь, 2005. – 664 с.
3. Марків Р. Міфологічний фольклоризм в українській літературі початку ХХ століття (на матеріалі творів Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.07. «Фольклористика» / Р.В. Марків. – Львів, 2008. – 222 с.
4. Тарнашинська Л. Прояви ірраціонального та інобуття в прозі Валерія Шевчука // Тарнашинська Л. Презумпція доцільності : Абрис сучасної літературознавчої концептології. – К. : Вид.дім «Академія», 2008. – С. 292-303.
5. Шевчук В. Око Прірви: Роман. – К.: Укр. письменник, 1996. – 197 с.